

СВЕТОСЛАВ МИНКОВ
ЧОВЕКЪТ, КОЙТО ДОЙДЕ ОТ
АМЕРИКА

chitanka.info

Преди няколко месеца пощенският раздавач ми донесе писмо от Америка.

Измъква из кожената си чанта един дълъг плик и ми го подава. Под името ми със скромната титла „мистър“ следва моя неизменен адрес, а отгоре, в крайчеца на плика, се усмихва мършавият образ на Абраам Линколн върху една синя марка от петнайсет цента.

Можете да си представите моята изненада. Писмо от Америка! Та аз нямах никакви връзки с тая страна. Вярно е, че веднъж получих от някакъв вавилонски астролог в Пенсилвания подробен хороскоп на живота ми, благодарение на който днес мога да ви кажа с положителност какво ще ми се случи след десет години. Ала тогава аз сам станах причина да бъда удостоен с вниманието на знаменития гадател: просто прочетох обявлението му в един вестник и понеже открай време обичам да си гледам на кафе и да се отнасям с особено уважение към ясновидството, заинтересувах се по стар навик за съдбата си и изпратих на посочения адрес всички необходими сведения, след което дойде и отговор.

Сега, разбира се, случаят беше съвсем друг. С астролога отдавна бях престанал да кореспондирам и загадъчното писмо ме хвърли в истинско недоумение. Но трябваше ли да си блъскам главата над излишни догадки? Без да разсъждавам много, взех от масата целулоидния нож за разрязване на книги, разтворих плика и извадих отвътре дебелия хартия с назъбени краища.

От кого, мислите, беше това писмо? Ах, защо ли ви питам! Мигар вие можете да предполагате, че имам леля в Америка, която по някакъв странен каприз на съдбата бе решила да ми се обади след дългогодишно мълчание. Нека си призная — аз бях съвсем забравил за нейното съществуване. Някога, на именни дни у сродници, когато шоколадените бонбони не бяха още на мода и гостите покапваха дрехите си с вишнево сладко, за тая мила женица се говореше твърде оживено. Тогава един от моите чичовци, нотариус по професия, бършеше мустаците си с голяма шарена кърпа и разправяше какво нещо е това — човешкото щастие, като сочеше американската ми леля за пример. Отишла тя в Загреб да следва аптекарство и там се запознала с някакъв милионер от Ню Джърси. Отначало съвсем невинно познанство: добър ден — добър ден. Ала лека-полека между двамата се завързали по-близки отношения. Американецът, както

казваше чичо ми, лапнал въдицата, пък и леля ми не останала равнодушна към неговите чувства. Зарязала тя аптекарството и го зяпнала право в устата. Той каже нещо — тя: ха, ха, ха. Весело й, не й се мисли за тинктурите. В края на краищата работата стигнала до женитба. Венчали се те и заминали за Америка. Били щастливи. Живеели много добре, имали си автомобил, само с деца не бил ги надарил всевишният. — Ех, пък всички радости не могат да бъдат на едно място — заключаваше добрият нотариус и веднага след това поднасяше на присъстващите поуката от тая малка историйка. — Та искам да кажа, де — добавяше той във внезапно просветление на житейска мъдрост, — ако наша Ольга не беше се запознала с американеца, щеше може би и до ден днешен да върти хаванчето в някоя аптека и да продава синапови хартийки. Човешкото щастие е като златно птиче. Веднъж в живота то кацва на рамото на всеки едното от нас и ние трябва да си отваряме добре очите, да не го изпуснем.

При тия думи, пълни с горчива истина, всички близки и далечни сродници на моята честита американска леля поклацахме мълчаливо глави и почвахме да разглеждаме портрета й, който ни се усмихваше презрително като на хотентоти от една рамчица с дребни охлювчета по ръбовете. Когато той почти фантастичен образ минеше през всички ръце и заемеше старото си място върху покривката на малката масичка, ние ставахме от канапетата, обувахме с въздишка галошите си и се пръсвахме на различни страни, като отнасяхме със себе си тягостното чувство, че сме присъствували на някакво погребение.

Вие сте виждали сушени сливи, нанизани на връв. Така изглеждаха и малките черни букви, слепени една о друга върху жълтеникавата хартия на писмото. Моята леля ми припомняше много забравени подробности из миналото. За тихата бащина къща с широки, сенчести стаи, по чиито стени мъждееха сънни огледала и тържествуваха свирепи ловджийски картини с невинно усмихнати ловци между лапите на разярени мечки. За светулките, които плуваха като зелени искри в тъмнината на летните вечери. За старата градина, сред чиято висока трева пламтяха лехи с огнени латинки. „Тук, в Ню Йорк, няма нито следа от този спокоен и пълен с първобитна красота живот — пишеше леля ми с носталгичен патос. — Ню Йорк е градът на новото време — на статистиката, на бензина и на порцелановата

усмивка на негрите от боксьорските рингове. Това е милионното селище с високи до облаците къщи, върху чиито покриви танцуваме вечер танго, а в подземията на локалите пием уиски в кафени чашки, за да не нарушаваме закона за сухия режим. Ние живеем между стоманените лостове на една огромна машина и знаем цената на всяка секунда. В черквата, докато свещеникът чете Соломоновите притчи, жените фризираат косите си, а мъжете се бръснат. Зъболекарите пък пломбират в кабинетите си по три зъба едновременно на трима различни пациенти. Най-сетне, когато лягаме да спим, слагаме на главите си едни особени апарати, за да запазим мисълта си свежа до утрешния ден и да не я изтощаваме с глупави сънища.“ По-нататък леля ми съобщаваше, че била свикнала вече с тоя живот и че въпреки напредналата си възраст, получила неотдавна награда в едно дамско състезание на ръग्би. Накрая тя свършваше писмото си така: „Може би ще се учудиш, че ти пиша, ала нека това не ти се види никак странно. Ти ще узнаеш ей сега причината, която ме накара да си спомня за тебе и да ти се обадя след толкова дълго мълчание. Представи си, миличък, минавам оная сутрин по голямата банкерска улица Уолстрийт и гледам: на тротоара стои едно златокосо момченце на около пет-шест години и плаче. Приближавам се до него и го питам какво се е случило. А то ме поглежда тъжно, с по-мътени от сълзи очи, и ми показва в розовата си ръчица един счупен оловен войник. И знаеш ли, в същия миг пред мен възкръсна твоят образ като дете, когато веднъж ти стоеше също така насреща ми и ми показваше счупения си восьъчен палячо със звънче на шапката, който ти бях купила за имения ден. Да, тоя далечен спомен изплува през бездната от време, сред кипежа от хаотични преживелици, за да озари сърцето ми с миражната светлина на едно приказно минало. Цял ден съм мислила за теб с такова умиление, че вечерта трябваше да гълтам хапчета със сгъстен въздух от Хималаите и да слагам на сърцето си хладилния конус против силни усещания. Днес ти пиша това писмо, за да ти съобщя, че ти правя един малък подарък. Някогашният восьъчен палячо със звънчето на шапката не съществува вече, но затова пък ти ще получиш един истински човек от желязо — един автомат-робот, който ще ти помага в къщната работа и ще ти бъде близък другар в самотните часове. Тоя стандартен човек, производство на фирмата Слейпинг, Том Тон и Ко, е истинско чудо на съвременната техника и напоследък има широко приложение във

всекидневния живот на американците. Той е вярното куче, което пази къщата, и съвестният прислужник, който се обажда по телефона, разтваря вратите и посреща гости. Той не консумира нищо друго освен машинно масло и тук за него се плаща годишно данък колкото за един велосипед. Той е лингвист и разбира всички земни езици, така че ти спокойно ще можеш да му говориш на български. Към пратката, която ще получиш, е приложено подробно упътване за обслужване с автомата. Бъди щастлив и не забравяй твоята горещо любеща те леля Олга. Целувам те.“

От очите ми капеха радостни сълзи. Така е. Кръвта вода не става. Ето, след толкова години на мъчително очакване легендарното златно птиче идваше най-сетне и при мен. То бе кацнало вече на рамото ми, чуруликаше весело и ме удряше с острия си клюн по брадата.

Той пристигна така, както пристигат машините. Добре опакован, в дълъг дървен ковчег, с неизбежните надписи върху капака: „Внимание!“ „Да се пази от сътресение!“

Когато в митницата разтвориха ковчега, оценителят отстъпи назад и по лицето му се изписа лека уплаха. Стандартният човек лежеше като мъртъв рицар, със скръстени на гърдите ръце. Беше цял от желязо. Само главата му бе направена от някаква неузнаваема материя, подобна на каучук, и имаше естествения цвят и форма на жива човешка глава. Притворени клепачи, остър правилен нос, малки уста, свити в иронична усмивка. Над челото му се спущаха небрежно разпилени къдри от руса коса.

— Какво е това? — попита с професионално любопитство оценителят.

— Автомат — отвърнах смутено аз.

— Какъв автомат? За какво служи?

— За всичко. Обажда се по телефона, разтваря вратите, посреща гости, вари кафе — с една дума, върши всякаква късна работа. Нещо като слуга.

— Хм — озадачи се чиновникът и започна да прелиства разсеяно тарифната книга. — За пръв път ми се случва да обмитявам такъв предмет. Чакайте да извикам някой от колегите.

И той изчезна зад една врата.

След малко около стандартния човек се събраха всички чиновници от митницата. Един късичък оценител, с разкопчана куртка

и алуминиев медал върху верижката на часовника си, надникна в ковчега, изкашля се многозначително и започна да разглежда с особено внимание автомата. После той дигна ръцете му и върху желязната броня на робота блеснаха три копчета: жълто, синьо и червено. Оценителят натисна неуверено червеното копче и в същия миг в просторното митническо помещение, задръстено с денкове, сандъци и пакети, се разнесе зловещо бръмчене като от адска машина.

Докато ние стояхме с ужасени сърца и чакахме неминуемата експлозия, стандартният човек се надигна от ковчега, отвори очи и се озърна учудено наоколо. Щом ни видя, той се изправи на нозете си и извика на чист български език:

— Добър ден!

— Здравейте! — отговорих му аз и излязох напред. — Позволете ми да ви се представя. Аз съм вашият господар.

Автоматът ме изгледа снизходително от главата до петите и рече:

— Тъй ли се посрещат гости? Защо не сте облечен официално? Къде е букетът от рози?

Тя въпроси ми бяха зададени така рязко и с такова убийствено пренебрежение, че аз се почувствувах изведнъж като амеба.

— Простете ми — казах, като се усмигнах гузно. — Цял ден съм тичал да уредя формалностите около вашето освобождаване и поради тая причина нямах никакво време да се подготвя както трябва, за да ви посрещна с всичката необходима тържественост. До утре пък не исках да чакам, защото вие сам виждате, че тук, в митницата, е съвсем неудобно да пренощува такъв един джентълмен като вас.

— Ах, тъй! Значи аз се намирам в митницата? Отде накъде? Какво означава това? — озъби се роботът и лицето му се сви в зла гримаса.

— Да, вие се намирате в митницата! — извикаха в хор всички митнически чиновници, които се бяха наредили в шпалир пред празния ковчег. — Съгласно закона вие подлежите на обмитяване!

При думата „закон“ стандартният човек сложи ръка на гърдите си като оперен певец, поклони се учтиво и каза:

— На ваше разположение съм, господа! Побързайте само с обмитяването ми, защото тук мирише ужасно на формалин, а тая миризма ми е просто непоносима. Все ми се струва, че се намирам в някаква морга.

Тогава между униформеното общество от оценители започна едно от ония тихи и дълги съвещания, което напомняше тайния съд на инквизиторите от средновековието. Модерните потомци на Торквемада и Педро Арбуец Деспила потънаха в гадание на светата митническа тарифа и всеки от тях се стараяше да прояви по възможност повече жестокост при обмитяването на робота.

— Да го таксуваме като часовник! — предложи един.

— Като радиоапарат! — рече друг.

— Като сметачна машина! — добави трети.

— Като мотоциклет! — извика четвърти.

— Не, да го таксуваме като луксозен автомобил! — намеси се оценителят с алуминиевия медал и веднага след това забъбри като курдисан: — Студебейкър, Буик, Пакард, Хорх, Линколн, Ролс-Ройс...

— Чакайте! Спрете! — извиках аз, понесен от пороя на автомобилните марки. — Вие ще ме разорите с такова голямо мито. Най-сетне съгласете се, че негова милост е направен не от злато, а от желязо.

— Няма значение! — отсече злобно късичкият оценител. — В случая материалът не се взема под внимание. За нас е важна самата същност на предмета, разбирате ли? Предметът, погледнат не като материална субстанция, а като кинетична енергия!

— Все пак, все пак — възразих аз, без да разбирам нито буква от тая странна терминология на митническата философия. — Пред вас, уважаеми господа, стои един най-обикновен железен автомат и аз ви моля да го таксувате като примус.

Стандартният човек, който до тоя миг слушаше с тържествуващо задоволство високото мнение на митничарите за себе си, подскочи като ужилен и кресна на ухото ми:

— Забранявам ви да ме сравнявате с примус!

— Добре тогава — промълвих безпомощно аз. — Нека ви обмитят, да речем, като пожарогасител, но в никакъв случай не като луксозен автомобил. Та това би значило да прахосам цялото си състояние, за да ви освободя от митницата!

— Моля, тихо! — извикаха в хор всички оценители. — При митническите оценки не е позволено никому да прави забележки, които могат да подведат персонала. Ние си знаем работата и нямаме нужда от съвети!

След тая кратка служебна изповед митничарите се събраха на ново съвещание — тоя път още по-дълго и по-мъчително. Най-сетне присъдата бе прочетена:

— Таксува се като телескоп!

Аз въздъгнах с облекчение, извадих портфейла из джоба си и платих исканата сума, която наистина не беше много малка, ала все пак не можеше да се сравнява с митото на един Ролс-Ройс. После се обърнах към автомата и го запитах:

— Доволен ли сте от оценката?

— Да — отвърна равнодушно той. — Телескопът стои във всяко отношение по-горе и от примуса, и от пожарогасителя. С него се наблюдават планетите и се предсказват космичните катастрофи. А това не е малко нещо.

Когато преминах с благоговейно смирение през всички по-нататъшни тайнства на митническата литургия и сних от плещите си едно тежко бреме, аз се приближих до стандартния човек, хванах го за ръка и го поканих да си вървим.

— И тъй, ако обичате, можете да легнете отново в ковчега — казах му. — Време е да тръгваме.

— Много се лъжете — рече роботът, като дръпна ръката си. — Вие поперчихте да ме обмитят като луксозен автомобил, но затова пък сега ще ми направите удоволствието да пътуваме с такси до вас. Нали?

Аз примигнах глупаво и не отговорих нищо. Излязох на улицата, извиках едно такси и разтворих вратичката му:

— Заповядайте!

Моят скъп гост от Америка влезе в автомобила бавно, уморено и съвсем леко прегърбен.

През 1774 година граф Кюфщайн и неговият помощник абатът Джелони добиха по изкуствен начин в един кармелитски манастир в Калабрия три човекоподобни същества за шест месеца.

В 1932 година американската фирма Слейпинг, Том Тон и Ко произвежда дневно по 1000 робота.

Моят робот носи на гърдите си никелова татуировка: „Верният Джон. №384,991“.

От сутрин до вечер аз и той беседваме надълго и нашироко и нашият разговор свършва винаги с остра препирня.

— Вие сте непоносим индивидуалист — казва с досада Джон. — Разберете най-сетне, че аз съм масово производство, еднокръвен близък на хилядите мои събратя, които мислят, приказват и работят досущ еднакво. Ние всички имаме не само еднакви физически качества, но и по равно количество мозък в главите си.

— Та тъкмо защото вашият мозък е претеглен с аптекарски везни и главите ви приличат на лимонадени шишета с точно измерено съдържание, вие, роботите, не представлявате нищо друго освен една сива и безлична тълпа! — отвърщам разпалено аз. — От друга страна запомнете, че стандартното производство дава винаги понижено качество за сметка на количеството, а това безспорно се отразява също тъй върху умствените способности на колектива. Да, в края на краищата, въпреки изумителните постижения на съвременната техника, вие си оставате човек-машина, разбирате ли? Вие можете да бъдете прекрасно оръдие на чуждата воля, ала не и самостоятелна творческа личност.

Автоматът ме поглежда със съжаление, после скръства ръце на гърба си и започва да крачи от единия до другия край на стаята.

— Ще видим кой е оръдие на чуждата воля — процежда той през зъби.

Всеки ден ми носи най-неочаквани изненади. Джон влиза в стаята ми и казва:

— Благоволете да изтриете краката ми с фланелена кърпа!

Аз го гледам изумен и почвам да се кръстя.

— Вие сте си загубил ума, Джон! Не знаете ли как трябва да се държи един слуга с господаря си?

— Ха-ха-ха! — киска се стандартният човек и желязното му тяло дрънка като верига. — Вие се намирате в голямо заблуждение, господине. Аз съм ваш слуга дотолкова, доколкото и вие сте мой лакей.

— Лакей! — възкликвам аз и всичката ми кръв нахлува в главата ми. — Джон, дръжте се по-прилично! Вие не ме познавате!

— И вие, изглежда, не ме познавате! — отвърща дръзко автоматът. — Аз имам право да се грижа за тоалета си също тъй, както вие се грижите за вашия. А ако искате да бъда по-искрен, ще добавя, че между мен и вас в същност няма никаква разлика, макар че вие си приписвате божествен произход. Нужно ли е да ви припомням, че за вам подобните Дарвин създаде специална теория и че във всяка

зоологическа градина се намира по някой ваш сродник, който чупи орехи със зъбите си и размива собствените си потомци?

— Това е нечувано нахалство! — кипя от възмущение аз и стисвам юмруци.

През отворения прозорец на стаята ми долита саксофонният глас на Жозефина Бекер от някаква далечна грамофонна плоча.

Стандартният човек стои невъзмутимо насреща ми и повтаря песента на чернокожата кукла:

*J'ai deux amou-ou-ou-ours,
mon pay-y-us et Pari-i-is...*

Джон става неограничен господар в къщата ми и аз треперя за всяка негова постъпка.

Днес той хлопна вратата под носа на най-добрия ми приятел и не го пусна да влезе вътре.

— Когато в моята къща идва някой, вие сте длъжен да се отнасяте човешки с него, чувате ли? Забранявам ви отсега нататък да разтваряте пътната врата и да посрещате гости!

— Глупости! — отвръща високомерно автоматът, — Вашият приятел има непростимия обичай да ходи с чадъра когато грее слънце, и това ме дразни. Аз съм човек на новото време и не мога да търпя педантите с бедно въображение.

Аз се чувствавам неврастеник. Дразни ме най-малкият шум. Ръцете ми треперят. Ушите ми свирят. Главата ми е стегната сякаш в обръч. Загубих апетита си и не спя по цели ноци. Погледна ли се в огледалото, виждам пред себе си една бледна маска с разкривени от страдание черти. Не мога да понасям повече този проклет робот. Представете си, днес той ми удари плесница, защото отказах да му прочета последния брой на „Ню Йорк Хералд“.

Прегледах отново упътването за обслужване с автомата. Добре, че оценителят в митницата не докосна синьото копче. От него аз се пазя като от чума. Ако го натисна, стандартният човек ще започне да руши всичко, що се изпречи на пътя му.

„Един добър пазач на нашето имущество при нападение от бандити“ — пише в упътването.

Едничкото ми спасение остава все пак жълтото копче.

То носи смърт на работа.

Ала той е хитър. От няколко дни стои заключен в стаята си и не излиза навън. Може би предчувствува, че аз искам да се избавя от него.

Какво е това?

Гледам се в огледалото и ме побиват тръпки. Моят образ напомня образа на робота. В главата ми хрумва една странна мисъл: има кучета, които приличат на господарите си.

Да, с мен става наистина нещо необикновено. Приликата ми със стандартния човек расте по необясним начин. Същото лице, същите устни, склучени в иронична усмивка. Но не е само това. Аз започвам да върша неща, които по-рано са ми били съвсем чужди.

Днес например ходих на футболен мач и право да си кажа — изпитах истинска наслада от играта на двата тима. Резултат 3:1 в полза на „Зеленото теле“.

Ето вече цяла седмица Джон не излиза от стаята си. Какво става с него?

Приближавам се до вратата му и се вслушвам. Никакъв шум.

— Джон!

Никакъв отговор.

— Джон, какво правиш?

Тишина.

— Джон, чуваш ли? Отвори да вляза!

Мълчание.

Тогава аз натискам с всичка сила вратата, която изпращява под напора ми и отхвърква с разкъртена ключалка.

Леден ужас свива сърцето ми.

Роботът лежи изпънат сред стаята, с разперени встрани ръце. В големите му стъклени очи лъщи сатанинска насмешка.

Навеждам се плахо над него и прилепвам ръцете му о тялото.

В същия миг изпод желязната броня долита тихо съскане на разтягаща се пружина, стандартният човек разтваря уста и долната му челюст затреперва:

— Я-я-я-я-а-а-а! — разнася се проточено стенание и замира като ехо от звън на стенен часовник.

Не мога да си обясня смъртта му.

Самоубийство?

Или пък случайно докосване до жълтото копче?

Тежко разкаяние притиска съвестта ми и не ми дава покой.

Докато преди няколко дни само аз исках да убия автомата, сега изведнъж ме обхваща страшна мъка по него.

По-рано го чувствавах като машина — днес, когато той е бездушна желязна кукла, аз го обичам като брат.

Опитах се да го съживя и натиснах червеното копче, ала напразно, Джон не дава вече никакви признаци на живот. Той е мъртъв завинаги. Само очите му стоят все така отворени, като на жив човек, и се смеят.

Бог да прости великата му стандартна душа!

Тая сутрин открих нещо ново у себе си. Върху гърдите ми светят три копчета: жълто, синьо и червено.

Безумна радост изпълва цялото ми същество и от устата ми се откъсва ликуващ вик.

Изтичам в коридора, където в един от ъглите стои изправен гордият рицар на новото време, хвърлям се в прегръдките му и покривам студеното му лице с целувки.

— Джон, погледни ме, ти виждаш, очите ти са отворени! Аз съм вече твой двойник, твое неразлично подобие. Ти дойде от Америка, за да ми разкриеш неразгадаемата тайна на превъплъщението и да прелееш безсмъртния си дух в моето човешко тяло. Благодаря ти, Джон. Едва сега разбирам какво значи да станеш автомат и да пробудиш у себе си съзнанието, че нашият американски век принадлежи на стандартните хора!

Роботи! Събирайте се за великия кръстоносен поход, който носи гибел на стария свят!

Братя! Дигнете ръце и бъдете готови да разпалите благородния си гняв със сините копчета на разрушението!

Златната птица на щастието ще ни води като библейския гълъб!

— Интересна история — рече асистентът на своя професор, като затвори малката зелена тетрадка. — Е, и какво стана после с вашия пациент?

— Златната птица на щастието — усмихна се професорът — заведе моя пациент безспорно в лудницата. Той разбил витрината на

един магазин за детски играчки и почнал да събира оттам куклите, които според думите му били „деца на роботи“. След тая именно случка той бе доведен в моето отделение. Любопитно е да узнаете тук една малка подробност. При обиска в къщата на болния действително бе намерен един счупен железен робот заедно с тая тетрадка, която представя нещо като дневник. Изглежда, че нещастникът наистина е преживял някакво твърде силно сътресение, за да стигне до нелепата мисъл, че се е превърнал в автомат.

— Каква абсурдна фикс-идея! — промълви асистентът.

— Да-а-а, циркулярна деконституция, маниакално депресивно състояние — отвърна на себе си професорът и се загледа през прозореца.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.